

KORFA

N É P E S E D É S I H Í R L E V É L
A KSH Népességtudományi Kutatóintézet kiadványa demográfiai kérdésekről

HÁZASODÓ ÉLETTÁRSÁK*

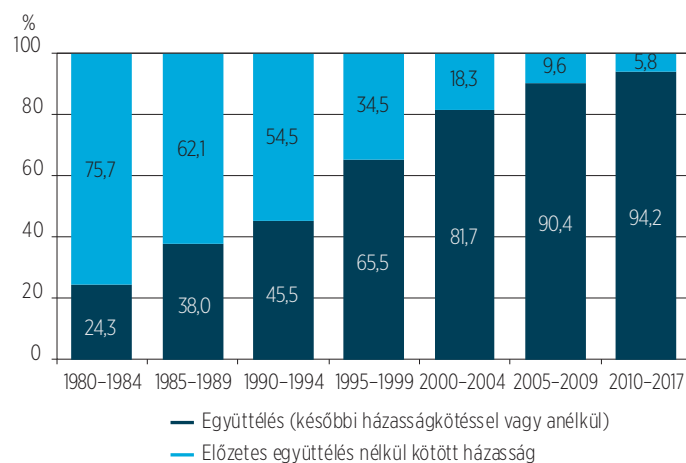
AZ „ÚJ TÍPUSÚ” ÉLETTÁRSI KAPCSOLATOK TERJEDÉSE

A partnerrel való első összeköltözés és a házasságkötés a felnőtté válás folyamatának hagyományos kulcseményei. A modern társadalmakban azonban a felnőtté válás folyamata egyre inkább elhúzódott, sőt sokak szerint külön életszakasszá vált (posztadoleszcencia). A családalapítás kulcseményeiről tudjuk, hogy jellemzően későbbi életkorban következnek be. Például ma a fiatalok később alapítják az első együttélésen alapuló párkapcsolatukat, és később házasodnak, mint évtizedekkel ezelőtt. Vajon megváltozott-e az első párkapcsolatok jellemző formája, az együtt élő párok házasságkötésének időzítése és háttértényezői is? E kérdések megválaszolásához nők és férfiak különböző időpontban kötött, első együttélésen alapuló párkapcsolatait hasonlítjuk össze. A kapcsolatokat csak az összeköltözéstől vagy a házasságkötéstől kezdve tudjuk nyomon követni, az ezt megelőző időszak hosszáról – amikor a felek még nem éltek együtt – nincs információnk. Itt és a későbbiekben az „első párkapcsolat” alatt tehát az első olyan kapcsolatot értjük, amikor a felek összeköltöztek és/vagy házasságot kötöttek.

A rendszerváltozás előtt a domináns párkapcsolati forma a házasság volt, a többség előzetes együttélés nélkül házasodott, és az élettársi kapcsolatok többségét válás vagy özvegyülést követően kötötték (ezeket nevezhetjük „rég típusú” élettársi kapcsolatoknak). Azonban már akkor

is érzékelhetően jelen voltak az „új típusú” élettársi kapcsolatok, melyekben nőtlen vagy hajadon fiatalok éltek együtt az első párkapcsolatukban. Eredményeink szerint (1. ábra) az 1980-as évek elején első ízben összeköltözők háromnegyede a házasságkötéskor, egynegyede házasodás előtt (vagy anélkül) élt a partnerével közös fedél alatt. Az arányok azóta radikálisan átrendeződtek: a legutóbbi méréseink szerint a 2010–2017 között először összeköltözők között már alig találunk házaspárokat (5,8%). Mindezek alapján megállapítható, hogy bő két évtized alatt általánossá vált, hogy a fiatalok első együttélése élettársi kapcsolat.

1. ábra: A 30 éves korig létesített első, együttélésen alapuló párkapcsolat típusa a kapcsolat létesítésének időszaka szerint

Forrás: KSH NKI, Életünk fordulópontjai adatfelvétel negyedik (2012/13) és ötödik (2016/17) hulláma; új minta, saját számítás.

* Murinkó Líviát az elemzés elkészítésében a Magyar Tudományos Akadémia Bolyai János Kutatási Ösztöndíja támogatta.

Az együtt élő párok egy része idővel összeházasodik. Ezeket az élettársi kapcsolatokat a szakirodalom a házassági folyamat részének – „próbaházasságnak” vagy a házasság előszobájának – tekinti. Az élettársi kapcsolatok általánossá válásával azonban felvetődik a kérdés, hogy ha a pár együtt marad, előbb-utóbb esküvő követi-e az összeköltözést, vagy ezek a kapcsolatok a házasság alternatívájává válnak, azaz hosszú távon egy házasság-szerű kapcsolatban, esetleg közös gyermekeket is nevelve, de házasságkötés nélkül élnek együtt a párok.

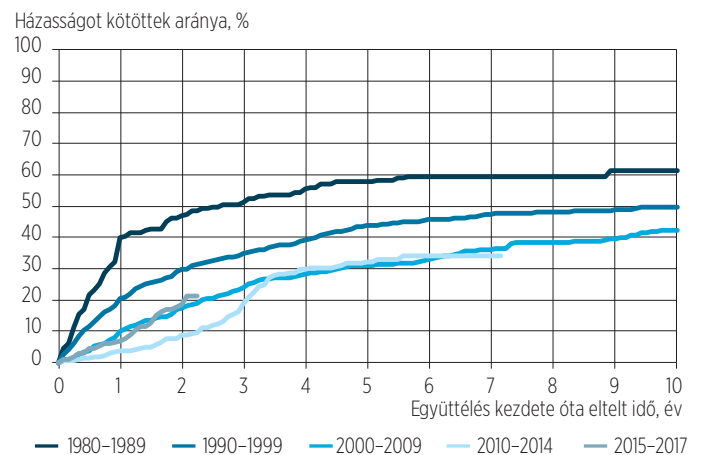
AZ ÉLETTÁRSÁK ÖSSZEHÁZASODÁSÁNAK IDŐZÍTÉSE

Hogyan változott az élettársi kapcsolatban élők házassági gyakorlata az 1980 és 2017 közötti közel négy évtized során? A 2. ábra az összeköltözés óta eltelt idő függvényében mutatja, hogyan alakult az élettársként együtt élő párok körében az összeházasodók kumulált aránya. Például az első élettársi kapcsolatot 1990 és 1999 között alapítók egyötöde (20,3%) egy éven belül, valamivel kevesebb mint egyharmada (29,7%) két éven belül, 45%-a öt éven belül összeházasodott, mely tíz év alatt összességében e párkapcsolati kohorsz fele. Az egyes görbéket szemlélve megállapíthatjuk, hogy az időben előre haladva egyre kevesebb együtt élő pár házasodott össze 10 éven belül. A házasságot kötők aránya az ezredfordulót követően stabilizálódni látszik, hiszen a 2010–2014-es párkapcsolati görbe – az első három év halasztó magatartása után – szinte „rásimul” a megelőző kapcsolati kohorsz görbéjére. A 2015–2017-es párkapcsolati kohorszot csak rövid ideig tudtuk megfigyelni, de az látható, hogy a 2010–2014-ben összeköltözőkhöz képest emelkedett az élettársi kapcsolatot hamar házassággá alakító párok aránya. A 2010-es években összeköltözött párok esetében tehát már valamilyenre észlelhető a házasságkötési hajlandóság emelkedése. A 2017 utáni időszakról sajnos nem rendelkezünk az elemzésünk továbbvezetéséhez szükséges élettörténeti adatokkal, de a népmozgalmi adatok a házasodási hajlandóság jelentős emelkedését mutatják.

Az élettársi kapcsolatok jelentésének átalakulása az esküvő időzítésének változásaiban tükröződik. A 3. ábra a házasságkötés esélyét az összeköltözés óta eltelt idő függvényében mutatja. Az 1980-as években összeköltöző párok jellemzően gyorsan összeházasodtak, így ekkor a „próbaházasság” vagy az „élettársi kapcsolat mint a házasság előszobája” kifejezések jól megragadták az első élettársi kapcsolat és a házasság viszonyát. Az 1990-es és a 2000-es években összeköltöző párok esetében a görbe „lelapult”, azaz egyre inkább elhalványult a párkapcsolat alapításától eltelt idő szerepe, és egyéb más tényezők motiválhatták a házasságkötés időzítését. A 2010-es években összeköltöző pároknál a három, illetve másfél év után látható házasodási kedv emelkedésében szerepet játszhattak a 2010-es évek közepén bevezetett családtámogatási intéz-

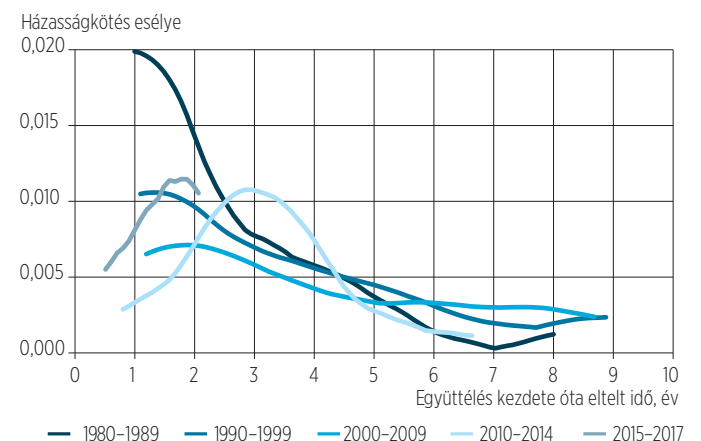
kedések, amelyek „felgyorsították” az élettársi kapcsolatban élők házasságkötését (I. Murinkó 2020).

2. ábra: Az élettársi kapcsolatban élők közül házasságot kötöttek kumulatív aránya az együttélés kezdete óta eltelt idő függvényében a kapcsolat létesítésének időszaka szerint

Forrás: KSH NKI, Életünk fordulópontjai adatfelvétel negyedik (2012/13) és ötödik (2016/17) hulláma; új minta, saját számítás.

3. ábra: Az élettársi kapcsolatban élők házasságkötési esélye az együttélés kezdete óta eltelt idő függvényében a kapcsolat létesítésének időszaka szerint

Forrás: KSH NKI, Életünk fordulópontjai adatfelvétel negyedik (2012/13) és ötödik (2016/17) hulláma; új minta, saját számítás.

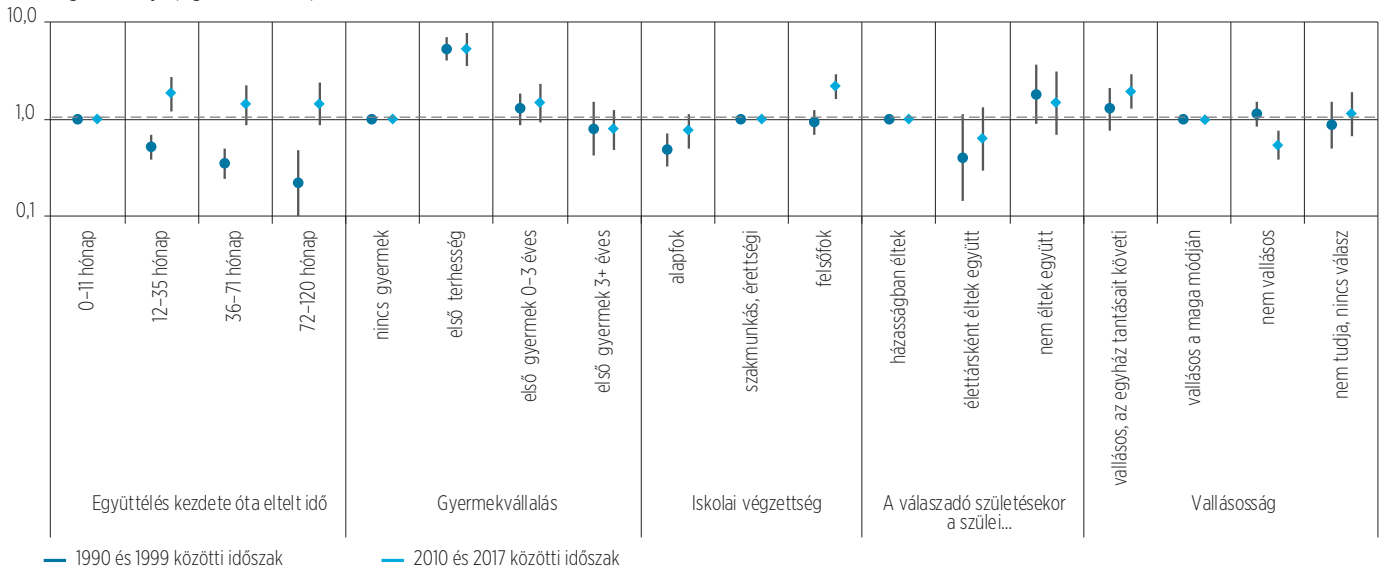
A HÁZASODÁS TOVÁBBI KÖRÜLMÉNYEI

A társadalmi-demográfiai tényezők házasságkötést ösztönző hatását és azok esetleges változásait két többváltozós modell segítségével vizsgáltuk, melyekben az 1990–1999 és a 2010–2017 között összeköltöző élettársakat hasonlítottuk össze (4. ábra).

Mint korábban is láthattuk, az összeköltözés óta eltelt idő szerepe az elmúlt évtizedek alatt átalakult. Az 1990-es években jellemzően hamar esküvő követte az összeköltözést, és ritka volt a hosszabb együttélés utáni házasodás. A 2010-es években viszont az összeköltözést követő második és harmadik évben kötöttek a párok a leggyakrabban házasságot, de a házasodás esélye később sem csökkent jelentősen.

4. ábra: Az élettársi kapcsolatban élők házasságkötésére ható tényezők a kapcsolat létesítésének időszaka szerint

Házasságkötés esélye (logaritmikus skála)

Megjegyzés: Eseménytörténeti regressziós modellek együttthatói és 90%-os konfidenciaintervallumok. Az ábrázolt értékek azt mutatják meg, hogy az egyes tényezők hányszorosára növelik vagy csökkentik a házasságkötés esélyét a referenciacsoportéhoz képest. Az 1-nél nagyobb értékek pozitív, az 1-nél kisebbek negatív összefüggést jeleznek. A modellbe bevont további független változók: életkor az együttélés kezdetekor, munkaerő-piaci helyzet, élt-e egyszülős vagy mozaikcsaládban 14 éves koráig.

Forrás: KSH NKI, Életünk fordulópontjai adatfelvétel negyedik (2012/13) és ötödik (2016/17) hulláma; új minta, saját számítás. Az elemzés azokat az 1963 és 1994 között született válaszadókat tartalmazza, akik valaha élettársi kapcsolatban éltek (n=2136). Az első összeköltözéstől számítva tíz éven át figyeltük meg őket.

A házasságkötésben mindkét időszakban kiemelkedő szerepe volt az első gyermek érkezésének. A várandósság alatt több, mint ötszörösére nő a házasságkötés esélye ahhoz képest, amikor még nincs gyermek. Be kell vallanunk azonban, hogy a rendelkezésre álló adatok alapján az okságot nem lehet tisztázni. Azt sejtjük, hogy a gyermek érkezése motiválja a házasságkötést, de az is lehet, hogy a boldog párkapcsolat egyszerre motiválja a házasságkötést és a gyermekvállalást.

A szocializációs minták szerepére utal, hogy némileg kisebb eséllyel házasodtak össze az élettársukkal azok, akiknek születésekor a szülei élettársi kapcsolatban éltek. A vallásosság, az értékorientációk szerepe az 1990-es években nem volt kimutatható, később azonban megerősödött: 2010 és 2017 között leginkább a hívők, míg a legkevésbé a nem vallásosok házasodtak. Az élettársak házasságkötésének esélye összefügg a társadalmi helyzetükkel, melyet a válaszadó iskolai végzettségével mértünk. Amíg kevesebben választották első párkapcsolatként az élettársi kapcsolatot, és közülük is sokan gyorsan összeházasodtak, addig az alacsony végzettségűekre jellemzőbb volt, hogy élettársi kapcsolatban maradtak. Az élettársi együttélés mint első párkapcsolat általánossá válásával pedig a magas végzettségűek választják nagyobb eséllyel a házasságkötést.

Összességében a vizsgált közel negyven év alatt lényegesen megváltozott az élettársi kapcsolat és a házasság viszonya. Amikor még viszonylag kevesen választották az élettársi együttélést mint első együttéléseken alapuló párkapcsolatot, akkor a többség számára a házassági folyamat elemeként, „próbaházasságként” értelmezhető. Az élettársi kapcsolatok tömegessé válásával ez a típusú együttélés sokak számára a házasság alternatívájává vált, ám megma-

radt a házasodáshoz szorosan kapcsolódó, a házasodási folyamatba illeszkedő típusa is.

KIAPADHATNAK-E A „HÁZASSÁGI BOOM” FORRÁSAI?

A párkapcsolati változások hosszú távú trendje a 2010-es évek közepén fordulatot vett. 2015-től kisebb, majd 2019-től jelentős mértékben emelkedni kezdett a házasságkötések száma. Bár a „házassági boom” már véget ért, az értelmezéséhez és hosszú távú hatásainak felméréséhez fontos, hogy több ismerettel rendelkezünk az élettársi kapcsolatban élők házasságkötésének alakulásáról. Noha e kérdéskör részletes elemzéséhez még nem állnak rendelkezésünkre megfelelő adatok, a fent bemutatott eredményekre és népmozgalmi adatokra támaszkodva tehetünk néhány megállapítást (I. Kapitány és Murinkó 2020, Murinkó 2020, Murinkó és Spéder 2021).

Megállapíthatjuk, hogy a „házassági boomot” épp az élettársi kapcsolatok széleskörű elterjedtsége tette lehetővé. Viszonylag sokan éltek együtt tartós párkapcsolatban, akik gyorsan reagálni tudtak a számukra anyagi vagy jogi előnyöket jelentő, frissen bevezetett intézkedésekre. Ha akkor is gyakori volt az élettársi kapcsolatból a házasságba történő átmenet, amikor hiányoztak a házasodáshoz kapcsolódó ösztönzők, akkor miért ne vált volna még gyakoribbá az ösztönzők bevezetésével? Az ösztönzők nyilván sokak számára észszerűvé tették a párkapcsolat „átnevezését”. Ha nem alakul ki az élettársi kapcsolatban élők többszázeres csoportja, vajon létrejött volna a „házasságkötési boom”? Az online párkeresés gyorsasága ellenére a legtöbb esküvőt egy hosszú párkeresési és ismerkedési időszak előzi meg. Tehát ha az ösztönzők csak az egyedülállót motiválták vol-

na, a házasságkötések gyors és robbanásszerű felfutása sem következik be.

Kézenfekvő felvetni azt is, hogy a házasságkötések kiemelkedően magas intenzitása mennyire volt fenntartható, vagy kiapadtak a „házassági boom” forrásai? E kérdés megválaszolásához végezzünk egy gondolat kísérletet. Induljunk ki a népesség 2016-os, mikrocenzusban mért párkapcsolati megoszlásából, amikor a 20–39 éves nők közül 284 ezren éltek hajdonként élettársi kapcsolatban. A népmozgalmi adatokból kiszámolhatjuk, hogy a 2016 előtti házasságkötésekhez képest 2016 után 113 ezerrel több házasságot kötöttek a fenti korcsoportokba tartozó nők. Feltételezzük, hogy a párkapcsolat-alapítási hajlandóság és azok időzítése az elmúlt 15 évben lényegesen nem változott, és az élettársi együttélésüket felbontók és az újat alapítók száma nagyjából kiegyenlíti egymást. Ebben az esetben 2023-ra a kiinduló 284 ezres csoport több mint fele még élettársi kapcsolatban él. A házasságkötések forrása tehát nem apadt el, ugyanakkor érdemben csökkent. A potenciális házasodó párok száma pedig ennél feltehetően jóval kisebb, ugyanis a kapcsolatok egy része felbomlik, mások pedig nem is tervezik az esküvőt. A „házassági boom” valószínűleg fel erősítette a szelekciós hatást, és a tartósan élettársi kapcsolatban e népesség körében megnőtt azoknak a száma, akik elvi alapon, értékbeállítódásuk miatt vagy más megfontolásból nem is kívánnak házasságot kötni (l. Murinkó 2023). Nem állíthatjuk tehát, hogy a „házassági boom” forrásai teljesen elapadtak volna, de azt igen, hogy a jelenleg élettársi kapcsolatban élők száma erősen megfogytakozott, és kisebb a hajlandóságuk a házasodásra.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Kapitány B. és Murinkó L. (2020). Párkapcsolati változások, termékenységi trendek. In Kolosi T., Széleányi I. és Tóth I. Gy., (szerk.), *Társadalmi riport 2020*. (146–170. o.). Budapest: TÁRKI.
- Murinkó L. (2020). A növekvő házasodási kedv 2010 után Magyarországon. *KorFa Népesedési Hírlevél*, 3, 1–4.
- Murinkó L. (2023). Az élettársi kapcsolatban élők típusai az új évezredben. *Szociológiai Szemle*, 33(3), 53–86.
- Murinkó L. és Spéder Zs. (2021). Élettársi kapcsolatok, házasság. In Monostori J., Őri P. és Spéder Zs. (szerk.), *Demográfiai portré 2021* (9–28. o.). Budapest: KSH NKI.

További információ:

Murinkó Lívia, murinko@demografia.hu

Spéder Zsolt, speder@demografia.hu

KSH NÉPESSÉGTUDOMÁNYI
KUTATÓINTÉZET

KORFA – NÉPESEDÉSI HÍRLEVÉL

Szerkesztő: Monostori Judit monostori@demografia.hu

Kiadó: KSH Népeségtudományi Kutatóintézet

Cím: 1024 Budapest, Buday László utca 1-3.

Terjesztő: Törő Ágnes toro@demografia.hu

Telefon: 06-1-345-6631; Fax: 06-1-345-1115

ISSN 1586-7684 (nyomtatott) HU ISSN 2062-7599 (online)

TISZTELT OLVASÓNK!

A Korfa korábbi számai letölthetők a www.demografia.hu oldalról. A kiadvány szövege és ábrái tovább szerkeszthető formátumban igényelhetők Monostori Judit szerkesztőtől a monostori@demografia.hu e-mail címen.